

țional, acoperind domeniile fizic, tehnologic, informațional și de personal, asigurând toată gama de servicii de securitate: protejarea, descurajarea, detecția, întârzierea, stoparea, limitarea sau anihilarea consecințelor producerii de evenimente nedorite de securitate, reluarea activității, după producerea acestora, și analiza post-factum, pentru perfecționarea reacțiilor de securitate.

Recenzent:
Alexandru MARIȚ,
conferențiar universitar,
doctor în drept

Bibliografie

1. Colonel Michael E. Whitman, Herbert J. Mattord. *Principles of Information Security*. Third Edition, Canada: Thomson Course Technology, 2009, 265 p.
2. Ilie G., Urdăreanu T. *Securitatea deplină*. București: Editura UTI, 2001, 266 p.
3. Ciobanu I. *Managementul securității informațiilor în acțiunile militare într-unite*. București: Editura AISM, 2002, 122 p.
4. Ilie G., Ciobanu I., Nour A. *Confruntarea informațională și protecția informațiilor*. București: Editura Detectiv, 2006, 317 p.
5. Fulga V. *Tendențe de dezvoltare a sistemelor informaționale din perspectiva integrării în Uniunea Europeană*. În: Sesiunea de comunicări științifice, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” [Catedra Sisteme Informaționale Militare și Informații pentru Apărare], 2007, p. 354-365.
6. Ilie G., Stoian I., Ciobanu V. *Securitatea informațiilor*. București: Editura Militară, 1996, 28 p.
7. Roceanu I., Buga I. *Siguranță și securitate informațională*. În: Gîndirea militară românească, nr. 3/2003, București: Editura Statul Major General, 2003, 84 p.
8. Vlădoiu N. *Informația clasificată – excepție de la dreptul la informație*. În: Revista „Spațiul sud-est european în contextul globalizării”. Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională „Strategii XXI”, 12-13 aprilie 2007. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007, 306 p.
9. Zisu C., Mihalcea A. *Securitatea sistemelor informațional-decizionale: complexitate, structuralitate, operaționalitate*. București: Editura „Tritonic”, 2007, 294 p.
10. *Codul Penal al Republicii Moldova*, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 128-129 din 13.09.2002.
11. Boaru Gh., Paun V. *Războiul informațional. Atacul și apărarea într-o lume digitală* [Monografie], București: Editura U.N.Ap., 2003, 86 p.

PREZENTAREA SPRE RECUNOAȘTERE. ESEȚA PSIHOLAGICĂ

Iurie BULAI,
master în drept, doctorand

SUMMARY

In this paper are treated the aspects of the essence and presentation for recognition tasks. The author analyzes the opinions of different scientists concerning the presentation for recognition and submits his own views on the essence, significance and tasks of this criminal investigation.

Keywords: presentation for recognition, identification, criminal investigation, criminal.

REZUMAT

În prezentul articol se abordează aspecte ce țin de esența psihologică a prezentării spre recunoaștere. Autorul analizează opiniile unor savanți cu privire la aspectele și procesele psihologice ale prezentării spre recunoaștere și înaintea propriile viziuni privind esența, importanța și sarcinile acestei acțiuni de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: prezentarea spre recunoaștere, identificare, acțiune de urmărire penală, proces penal.

Introducere. Una dintre acțiunile de urmărire penală frecvent întâlnite este prezentarea spre recunoaștere. Frecvența și faptul că este o acțiune reglementată strict de legislația procesual penală ar fi trebuit să determine succesul acestei măsuri. Cu regret, practica judiciară denotă faptul că în procesul de desfășurare a acestei acțiuni se întâlnesc frecvent erori.

Actualitatea temei rezidă în necesitatea abordării uneia dintre acțiunile de urmărire penală frecvent întâlnite, precum și a modului de abordare a acesteia atât în cadrul doctrinei criminalistice, cât și în psihologie.

Scopul acestui articol este de a scoate în evidență esența psihologică a proceselor de percepere, memorizare, reproducere, a caracteristicilor și a dificultăților de ordin psihologic ce se desfășoară în sistemul nervos central și care stau la baza recunoașterii – acțiune care reprezintă esența prezentării spre recunoaștere.

Metode și mijloace aplicate. În cadrul cercetării s-au utilizat un șir de metode: general științifică, logică, dialectică. A fost folosi-

tă metoda analitică, caracterizată prin cercetarea doctrinei criminalistice și a celei din domeniul psihologiei, îndreptate spre elucidarea mecanismelor psihice de percepere, memorare și reproducere specifice instituției prezentării spre recunoaștere.

Aspectele psihologice ce țin de recunoaștere ca element psihologic au fost tratate de mai mulți savanți, printre care A. Goldstein, L. Harmon, A. Lesc, V.N. Panferov, A.M. Zinin, N.N. Gapanovici, B. G. Ananiev, C. Aioanițoiaie, I. Sandu, M.S. Șehter, M.I. Enichev, S. Rusnac, I. Kertas etc.

Tratarea și analiza aspectelor psihologice ale mecanismelor și legităților ce stau la baza declanșării și derulării diferitor procese psihice reprezintă elementele-cheie, cunoașterea cărora garantează obținerea unor rezultate complete și obiective în cazul implicării factorului uman. În cazul prezentării spre recunoașterea, esența și particularitățile proceselor de percepere, memorizare, reproducere, tipurile de memorie existente, aspectele ce țin de recunoașterea succesivă și simultană reprezintă

dezideratul succesului, cunoașterea căruia va asigura ofițerului de urmărire penală rezultatul scontat.

Psihologia este domeniul care ar oferi recomandări prețioase cu privire la modul de obiectivizare a mersului și rezultatelor prezentării spre recunoaștere. Există un șir de lucrări în acest sens, dintre care menționăm articolul savanților A. Goldstein, L. Harmon, A. Lesc „Identificarea fețelor umane”. În acest articol autorii au tins să stabilească numărul exact de particularități suficiente pentru identificarea persoanei de către o altă persoană sau de către un mijloc tehnic. Ca urmare a investigațiilor realizate, ei au stabilit că 22 de indici permit o identificare sigură a feței redată în fotografie, din cele 255 prezentate concomitent [1, p. 39-40].

Modul de abordare utilizat de autorii respectivi are o valoare deosebită, prin faptul că ei au reușit să elaboreze un model care poate fi utilizat pentru identificarea exactă a obiectelor care nu sînt descrise exact. Acești savanți au evidențiat doar acele particularități, care nu s-ar corela unele cu altele, fiind independente. În cazul prezentării spre recunoaștere, are loc o abateră de la modelul propus, deoarece descrierea persoanei se face într-o formă liberă și cu folosirea doar a acelor elemente și particularități care au fost memorizate de către aceste persoane. De obicei, se memorizează mai puține particularități decît sînt solicitate de modelul elaborat de către autorii menționați.

Considerăm că lacuna apărută poate fi completată de rezultatele obținute de savantul V. N. Panferov în urma experiențelor sale. În cadrul acestor experimente, el a stabilit nu numai numărul de elemente și particularități pe care se bazează persoanele participante la experimente în cadrul prezentării

spre recunoaștere, ci și numărul de particularități deosebite care permit de a evidenția, delimita persoana ce se recunoaște din grupul de persoane asemănătoare [2, p. 158-160].

Savantul V. N. Panferov ca urmare a investigațiilor realizate, trage concluzia: dacă raportăm eficiența recunoașterii la numărul de elemente-particularități de reper și de individualizare, atunci vom vedea că în cazul combinării a cinci elemente de reper cu trei elemente ce individualizează, condiția coincidenței elementelor de reper și de individualizare pe două dintre elemente-particularități asigură cele mai bune rezultate ale eficienței în cazul prezentării spre recunoaștere [3, p. 160-161].

Luînd în considerație faptul că prezentarea spre recunoaștere este o formă procesuală de identificare, concluzia lui V. N. Panferov poate fi utilizată eficient la analiza siguranței identificării persoanei prezentate spre recunoaștere după reflexia memorial fixată, dar cu condiția delimitării stricte a noțiunilor „element” și „particularitate”, și doar în cazul în care particularitățile de reper și de individualizare care corespund cerințelor înaintate față de particularitățile de identificare vor fi relativ independente unele față de altele și nu vor corela. În calitate de criteriu de bază al independenței particularităților unele față de altele se poate considera apartenența lor la diferite elemente ale exteriorului omului.

Astfel, considerăm că pentru identificare în baza reflexiei memorial fixate pot fi utilizate doar acele particularități care s-au reflectat în mod cert în memoria persoanei care recunoaște.

În acest context, menționăm că formarea reflexiei în memorie poartă un caracter subiectiv, deoarece este condiționată nu numai de proprietățile persoanei care a fost

percepută, ci și de proprietățile persoanei care le-a perceput, precum și de către situația în care a fost perceput obiectul [4, p. 118-119].

Importanța practică majoră a acestui aspect este confirmată de rezultatele investigațiilor desfășurate, în cadrul cărora s-a stabilit că circa 70% din cazuri erorile comise de ofițerii de urmărire penală și victime în cadrul prezentării spre recunoaștere au fost condiționate de particularitățile individuale ale persoanei ce a recunoscut, precum și de circumstanțele procesului de percepere și memorizare a reflexiei, procesele de comparare a acesteia cu originalul, calitatea reflexiei [5, p. 9]. Nu întîmpător savantul A. M. Zinin subliniază că anume aspectele subiective ale reflexiei memorial fixate determină posibilitățile de folosire a acesteia la stabilirea persoanei [6, p. 27-28].

Savanții-criminaliști din România C. Aioanițoiaie, I. Sandu subliniază că, sub aspect psihologic, mărturia constă în perceperea și memorarea, de regulă, involuntară a unor fapte și împrejurări și în reproducerea acestora în fața organului judiciar. Așadar, mărturia se formează trecînd prin trei etape, succesive, și anume: perceperea, memorarea și reproducerea [7, p. 123].

În opinia noastră, acestea sînt etape specifice doar pentru audiere, prezentarea spre recunoaștere fiind o acțiune de urmărire penală distinctă față de audiere. Corectitudinea opiniei noastre își găsește confirmare în tezele înaintate de savantul-criminalist N. N. Gapanovici, care menționează că în literatura juridică se atestă patru stadii: a) perceperea obiectului, b) memorizarea, c) reproducerea și transmiterea informației despre obiect, d) identificarea obiectului.

Procesul de formare a reflexiei memorial fixate începe cu sesizarea și perceperea care se află în-

tr-un coraport strâns una cu alta, ambele fiind reflexii emotive ale realității obiective, care există independent de conștiință, ca urmare a influenței asupra lor a organelor de simț [8, p. 153].

Spre deosebire de sesizare, care permite cunoașterea parțială a proprietăților separate ale obiectelor și fenomenelor, perceperea oferă posibilitatea de a cunoaște obiectele și fenomenele ca un întreg. În procesul percepției un rol important îl joacă recunoașterea. Fără recunoaștere practic nu există însăși percepția.

O altă formă a percepției este observarea, care este un proces cognitiv activ, la baza căruia stă activitatea organelor de simț ale omului. Datorită organelor de văz omul primește o mare cantitate de informație.

În acest context, psihologul S. Rusnac menționează că în cazul percepției prin intermediul organelor de văz cel mai frecvent se comit erori și lacune diferite după natura lor, printre care am putea menționa *iluzia linguriței frînte*, *iluzia lui Titchner*, *iluzia lui Muller-Lyer*, fenomenul *apercepției* (caracterizat prin dependența percepției de conținutul vieții psihice a individului uman), *halucinația* [9, p. 31-32].

Persoana ce se străduie să memorigeze semnalmentele exterioare ale persoanei, obiectului va acumula o reflexie în memorie net calitativă, în comparație cu cea la care percepția se desfășura involuntar. În situații criminogene, procesul de discuție între persoane este de scurtă durată. Într-o perioadă scurtă de timp fixarea exactă a semnalmentelor este imposibilă. Ori, chiar și în atare situații, la persoană se creează o anumită impresie cu privire la obiect, persoană, care nu totdeauna este adecvată. Asupra calității influențează experiența anterioară a persoanei iar

în cazul în care nu sînt suficiente informații, persoana completează lacunele cu semnalmente care lipsesc. Acest mecanism psihologic permite de a oferi impresiei un caracter definitiv.

Asupra reflexiei memorial fixate o influență majoră, pe lângă factorii subiectivi, au și factorii obiectivi. La acestea se referă condițiile de percepție, care se caracterizează prin următoarele elemente: vizualizarea unică a persoanei, obiectului; ambianța negativă a percepției (nivelul de iluminare, rapiditatea și multitudinea evenimentelor, distanța mare), factorul-surpriză al acțiunii [10, p. 44].

Adecvarea imaginii memorial fixate cu imaginea obiectului perceput într-o măsură considerabilă depinde atît de exactitatea, cît și de deplinătatea percepției, precum și de cît de activă este memorizarea, care poate fi voluntară (intenționată) sau *involuntară*.

Calitatea percepției, memorizării și reproducerii este condiționată semnificativ și de tipul memoriei (în imagini, verbală, vizuală, auditivă), care influențează asupra vitezei, exactității, duratei de memorizare, precum și capacității de a reproduce.

O influență considerabilă asupra percepției exteriorului și comportamentului o poate avea „conștiința direcționată” [11, p. 59].

S-a constatat de mult că atunci cînd persoana observă o ceartă între două persoane necunoscute anterior, în timp ce se clarifică esența faptei, se creează o atitudine față de cei implicați, precum și se catalogează comportamentul fiecăruia. Asupra analizei comportamentului influențează temperamentul, calitățile emoțional-volitve, caracterul celor observate. Persoana ale cărei fapte sînt percepute ca fiind corecte este privită ca una nobilă, cu un exterior plăcut, îngrijită, spre deosebire de cea a cărei com-

portare este văzută ca una negativă, adică privită ca fiind incorectă, brutală, cinică [12, p. 34].

O importanță majoră pentru deplinătatea și exactitatea percepției semnalmentelor exterioare o are durata de timp în care a avut loc perceperea. Astfel, în cadrul Facultății de Drept a Academiei MAI “Ștefan cel Mare”, am organizat un experiment. S-au creat două grupuri de persoane pentru un experiment involuntar: participanții au perceput scena unui act huliganic înscenat cu participarea a două persoane. Primul grup a perceput actul timp de 35-40 de secunde, al doilea – în decurs de 75-85 de secunde. Verificarea rezultatelor oferite de participanți ne-a arătat că valoarea erorilor și lacunelor depistate în primul grup era de 54,9%. În grupul ce a perceput scena 75-85 de secunde, quantumul lacunelor a constituit 18,6%.

Asupra formării reflexiei memorial fixate și integrității sale au o influență puternică sexul sau meseria persoanei, timpul care s-a scurs de la momentul derulării evenimentului [13, p. 15].

Este important să menționăm influența asupra calității memorizării a stării de ebrietate alcoolică sau narcotică, stare care, pe lângă altele, se poate solda cu deconectarea atît a memoriei de lungă durată, cît și a celei de scurtă durată. Respectiv, la etapa de reproducere se atestă o limită a procesului de detaliere.

Un alt element al percepției este cel al glasului, vocii, care include perceperea sunetelor și structurii lor. În acest context, B. G. Ananiev menționează că structura sunetelor limbii materne determină dezvoltarea urechii umane, particularitățile sale de tembru, intervale în timp [14, p. 238].

În plus, diapazonul percepției auditive este cu mult mai larg:

aceasta ne oferă posibilitatea de a sesiza deosebirea între cei ce vorbesc. Astfel, la o observare atentă este ușor de convins că două persoane (chiar și o singură persoană în diferite perioade de timp) nu vor vorbi absolut identic [15, p. 59].

Reproducerea este etapa ulterioară de trecere a informației dintr-o formă în alta. În psihologia generală reproducerea este privită ca unul dintre procesele memoriei care se realizează în formă de reamintiri sau recunoaștere [16, p. 306-308].

N. N. Gapanovici menționează că persoana reînvie în memorie imaginea obiectului și citește de pe el particularitățile și semnalmentele sale, în cazul identificării coraportează la imaginea din memoria obiectului perceput nemijlocit și trage concluzia cu privire la caracterul lor identic, asemănare sau deosebire [17, p. 67].

Reamintirea este reproducerea localizată în timp și spațiu a imaginilor trecutului și atribuirea lor unui anumit loc și timp.

Recunoașterea/identificarea are diferite mecanisme psihologice. În psihologie se deosebesc două tipuri de recunoaștere/identificare: recunoaștere *simultană* și *succesivă*. Recunoașterea simultană (sintetică) este reproducerea imediată a obiectului văzut, fiind recunoașterea de la prima vedere, în urma raportării modelului întâmpărit în memoria persoanei ce recunoaște la modelul perceput [18, p. 36]. Recunoașterea succesivă (analitică) are loc diferențiat, printr-o identificare, verificare succesivă și comparare a semnalmentelor obiectului prezentat cu elementele modelului existent în memorie.

În opinia lui M.S. Șepter, cea mai sigură metodă de recunoaștere/identificare este prima. Dacă nu are loc recunoașterea/identificarea rapidă/instantanee, se conectează

analiza conștientă, reamintirea și raportarea exstinsă a semnalmentelor, în finalul cărei operațiuni survine sancțiunea de recunoaștere sau nerecunoaștere [19, p. 12].

În baza anumitor date, în cazul recunoașterii sintetice chiar și a unui obiect bine cunoscut persoanele care recunosc nu indică în datele oferite acele semnalmente în baza cărora a fost efectuată recunoașterea [20, p. 269]. În vederea explicării acestui fenomen, este necesar să ne axăm pe presupunerile savantului rus I. M. Secenov, care consideră că procesul de recunoaștere/identificare are loc în străfundurile memoriei, în afara conștiinței, respectiv fără participarea conștiinței și voinței [21, p. 355-356].

În practica judiciară și în doctrina teoretică s-a constatat faptul că recunoașterea în cazul prezentei spre recunoaștere care nu este bazată pe descoperirea prealabilă a obiectului căutat și a semnalmentelor sale, în baza cărora el este recunoscut, nu poate fi însă considerată ca având importanță probatorie. Astfel, se micșorează importanța identificatoare a unui astfel de gen de recunoaștere, când o persoană o recunoaște pe alta doar datorită faptului că o cunoaște foarte bine, dar este în dificultate de a o descrie și de a explica cum a recunoscut-o.

Descrierea reflexiei memorial fixate de către persoana ce o posedă reprezintă cea mai eficientă metodă de a o materializa și de a o face accesibilă și înțeleasă celor din jur. În acest context, este de menționat faptul că nu întotdeauna se reușește de a reda deplin și veridic imaginea exterioră a obiectului perceput. Aceasta se explică prin faptul că în procesul descrierii are loc transformarea multiplă a imaginilor memorate cu privire la exterior [22, p. 47].

Dificultățile întâlnite la descrierea celor percepute se explică prin erorile procesului de percepere, aspectele specifice memoriei fiecărei persoane, prin nivelul de intelect.

Capacitatea de verbalizare este o calitate esențială de care trebuie să ținem cont. Este adevărat că tot ceea ce percepem este denumit, dar atâta vreme cât nu sîntem obligați să relatăm verbal evenimentele văzute și auzite (deci trăite), ele se transformă în sistemul limbajului interior în forme prescurtate, oarecum „stenografiate” și neorganizate. Când trebuie însă să le povestim, e nevoie de încă o transpunere, de data aceasta în codul unui limbaj coerent logic-gramatical, care singur poate asigura transmisibilitatea informațiilor, a întregului mesaj. Această transpunere secundară (secundară doar în timp) poartă în sine alți germeni de distorsionare [23, p. 128].

Investigațiile desfășurate de savanții-psihologi denotă faptul că vocabularul bogat al subiectului audiat îi va permite să memorigeze și să reproducă un număr mai mare de detalii. Își lasă amprenta asupra acestui aspect și nivelul de inteligență (studii), experiența de viață a persoanei.

Aceste elemente trebuie să fie luate în calcul de ofițerul de urmărire penală. În cadrul audierii, un rezultat pozitiv se va obține dacă ofițerul de urmărire penală va iniția un proces activ, la început prin stabilirea unui contact psihologic, desfășurarea audierii într-un ritm productiv, caracterizat prin corectarea efectuată de OUP, concretizare, sistematizare a datelor acumulate. Totodată, menționăm că este incorectă orientarea ofițerului de urmărire penală doar spre semnalmente individuale, fiind necesar, în opinia noastră, de creat un complex al semnalmentelor

obiectului sau persoanei percepute anterior.

Concluzii. Succesul oricărei acțiuni de urmărire penale derivă din identificarea esenței acesteia, elementelor sale specifice. Aspectele de ordin psihic îndreptate spre realizarea unei acțiuni reprezintă unul dintre elementele-cheie. În esență, evaluarea aspectelor de ordin psihic, a dificultăților existente și înaintatea unor soluții în vederea eficientizării proceselor de percepție, memorare și reproducere reprezintă cheia succesului unei acțiuni cum ar fi prezentarea spre recunoaștere.

Reieșind din cele menționate, considerăm că evaluarea tuturor aspectelor de ordin psihic ce stau la baza recunoașterii ca acțiune psihică, tactică și procesuală reprezintă dezideratul în vederea edificării unei instituții procesual-penale eficiente, calitative – aspecte care vor contribui la stabilirea adevărului și vor asigura supremația legii.

Bibliografie

1. Голдстейн А., Хармон Л., Леск А. *Идентификация человеческих лиц*. В: Труды Института инженеров по электротехнике и радиоэлектронике, 1971, № 5, с. 59.
2. Панферов В.Н. *Восприятие и интерпретация внешности людей (фотографических изображений человеческих лиц)*. Дисс. ... канд. псих. наук, Ленинград, ЛГУ, 1969.
3. Ibidem.
4. Панферов В.Н. *Op. cit.*, с. 2; Бодалев А.А. *Восприятие человека человеком*. Ленинград, 1965.
5. Попова Л.М. *Теоретико-прикладные аспекты проблемы разработки и использования функционального портрета человека в криминалистике*. Автореф. дисс. канд. юрид. наук, Минск, 1995.
6. Зинин А.М. *Теоретические и практические проблемы криминалистического установления личности по признакам внешности*. Дисс. докт. юрид. наук в виде научного доклада, выполняющего функции автореферата, Москва, 1997.
7. Aioanițoaie C. *Tratat de tactică criminalistică*, Oradea, Editura Carpați, 1992.
8. Богословский В. В. *Общая психология*. Москва: Просвещение, 1973.
9. Rusnac S. *Psihologia dreptului*. Chișinău: Editura ARC, 2000.
10. Зинин А. М. *Габитоскопия и портретная экспертиза*. Москва 2001.
11. În psihologia sovietică, prin *direcționare* se înțelege capacitatea de a percepe un obiect sau un fenomen într-un anumit mod, fapt condiționat de perceperea anterioară sau, mai bine zis, de experiența anterioară Узнадзе Д. Н. *Экспериментальные основы психологии установки*. Тбилиси, 1961; de asemenea, lucrarea sa *Психологические исследования*, М.: Наука, 1966.
12. Крикунов А., Е. Маевский. *Тактика и психологические основы предъявления лица для опознания на предварительном следствии*. Киевская высшая школа МВД СССР, Киев, 1977.
13. Эминов В. *Объект исследования – очевидец*. В: Наука и жизнь, 1974, № 11.
14. Ананиев В. Г. *Теория оцущений*. Л., 1961.
15. Блумфилд Л. *Язык*. М.: Прогресс, 1968.
16. Петровский А. В. *Общая психология*. Изд. 2-е, дополненное и переработанное. Москва: Просвещение, 1976.
17. Гапанович Н.Н. *Опознание в судопроизводстве (Процесуальные и психологические проблемы)*. Минск: Изд.-во БГУ, 1975.
18. Шехтер М. С. *Некоторые теоретические вопросы психологии узнавания*. В: Вопросы психологии, 1963 № 4.
19. Шехтер М.С. Изучение механизмов симультанного узнавания. – Доклады Академии педагогических наук РСФСРЮ, 1963, № 1.
20. Ратинов А.Р. *Судебная психология для следователей*. Москва: Изд. ВШ МООП СССР, 1967, с. 269.
21. Сеченов И.М. *Избранные философские и психологические произведения*. Москва, 1947, с. 355-356.
22. Снетков В. А., Зинин А. М. *Методы непосредственной актуализации мысленного образа очевидцев при их допросе о признаках внешности человека*. В: Тактические приемы допроса и пределы их использования. Москва, 1980.
23. Zdreanghea V., N. Mitrofan, T. Butoi. *Psihologie judiciară*. București: Editura Șansa, 1992.